

OSOBY ODCHODZĄCE Z ROLNICTWA

RAPORT NR 1 Z BADAŃ JAKOŚCIOWYCH LIDERZY

Informacja o przebiegu badań fokusowych (1)

Dnia 27.09.2007 r. o godz. 16.00 odbyła się pierwsza sesja fokusowa. Do siedziby Arlegu w Legnicy zostali zaproszeni lokalni liderzy z obszaru objętego projektem. Byli to m.in. pracownicy instytucji samorządowych, sołtysi, organizacji pozarządowych i gospodarczych, nauczyciele, przedsiębiorcy itp.). Respondenci zostali dobrani w sposób celowy, bez kwestionariusza selekcyjnego, na podstawie identyfikacji funkcji społecznych pełnionych w społecznościach lokalnych.

W spotkaniu uczestniczyło 11 osób, w tym 6 kobiet i 5 mężczyzn. Pełnione przez w/w funkcje społeczne to:

- sołtyśka ze wsi Dziewin (powiat Ścinawa)
- mieszkanka Lubiąża
- przedstawiciele stowarzyszenia w Gogołowie (prezeska i dwóch młodych społeczników)
- dyrektorka Domu Kultury w Paszowicach
- przedstawiciele grupy producenckiej z Paszowic,
- rolnik z Dobkowa (16 ha) i właściciel gospodarstwa agroturystycznego
- mieszkaniec wsi Zakrzów, artysta snycerz, przedsiębiorca.

Spotkanie trwało do godz. 19.00. Wywiad prowadziło dwóch moderatorów (tzw. fokus tandemowy), ze względu na silną dynamikę grupy złożonej z przedstawicieli elit lokalnych. Badani w rzeczywistości okazali się bardzo aktywni (niekiedy nawet nadaktywni), rozmowy toczyły się bez wywoływania uczestników, wypowiedzi były w większości spontaniczne i wyczerpujące. Nie zarejestrowano dłuższych przerw w rozmowie. Istnieje założenie, że było to również konsekwencją tego, że niektórzy uczestnicy znali się wcześniej z działalności społecznikowskiej. Wprowadzenie drugiego moderatora umocniło pozycję osoby prowadzącej, uniemożliwiając

ewentualne sprowadzenie rozmowy na tory interesujące wyłącznie badanych (wspólne sprawy, interesy) i minimalizując ryzyko ignorowania moderatora i celu spotkania.

Celem sesji fokusowej było:

- 1. testowanie pytań do kolejnych wywiadów;**
- 2. wydobycie doświadczeń i opinii aktorów sceny lokalnej na temat najistotniejszych barier odchodzenia od rolnictwa;**
- 3. pogłębienie wiedzy na temat rynku szkoleniowego na wsi i zapotrzebowania na nowe kierunki szkoleń.**

W ramach scenariusza wywiadu poruszono następujące zagadnienia (pełny scenariusz dołączony na końcu): zmiany na lepsze i na gorsze w ostatnich latach na wsi, opłacalność pracy w rolnictwie, uwarunkowania odchodzenia od pracy w rolnictwie; bariery odchodzenia od rolnictwa, rynek szkoleń dla mieszkańców wsi. Żywiłowe procesy grupowe spowodowały niewielkie korekty w realizacji scenariusza, jednak udało się poruszyć wszystkie najważniejsze zagadnienia.

W trakcie badania zrealizowano podstawowe założenia badawcze (cele):

Testowanie pytań:

W wyniku przeprowadzonej rozmowy udało się przeformułować wstępne scenariusze do sesji fokusowych prowadzonych z grupami rolników. Zmiany polegały na odformalizowaniu języka pytań, uproszczeniu niektórych problemów, a także wprowadzeniu do kolejnych scenariuszy zwizualizowanych przykładów sytuacji problemowych (np. *„Wyobraźcie sobie Państwo takiego rolnika, który gospodarzy na 20ha i stwierdza, że taka działalność przestaje mu się opłacać...”, Wyobraźcie sobie państwo ogłoszenie o pracę skierowaną do ludzi mieszkających na wsi. Co powinno tam być napisane, żeby rolnicy zainteresowali się ofertą...”*).

Podane przez liderów informacje (np. przykłady szkoleń) były następnie wykorzystywane jako podstawa aktywizacji grup mniej dynamicznych.

Bariery:

Opłacalność pracy w rolnictwie: pierwszym elementem badającym uwarunkowania odchodzenia od pracy w rolnictwie były pytania o opłacalność działalności rolniczej. Uczestnicy jako najważniejsze warunki opłacalności wymienili: łączenie gospodarstw, dzierżawę ziemi w sytuacji niskiego areału, specjalizację produkcji.

Respondenci spontanicznie wymieniali bariery działalności pozarolniczej. Ich wypowiedzi zasadniczo potwierdziły założenia badawcze. Wśród barier odchodzenia z rolnictwa wymieniano: rozpowszechnienie postawy roszczeniowo-wyczekującej wśród rolników, nieporadność i regresywne strategie radzenia sobie z niedostatkiem (np. rozbieranie poniemieckich budynków i sprzedaż cegieł), brak wiary we własne siły, strach przed zmianami, samotność, siłę tradycji, niskie aspiracje materialne. Jeden z uczestników opisał także sytuację ilustrującą niechęć do pracy i lekceważenie działalności zarobkowej („*ty się nie wygłupiaj*”). Respondenci wielokrotnie podkreślali też rolę liderów i pozytywnych przykładów jako elementu zmiany wsi („*jak tobie się uda, to ja też tak zrobię*”). Za jedną z ważniejszych barier uczestnicy uznali wiek rolników i niechęć zmiany *status quo* przez starszych rolników.

Do zasadniczych barier działalności pozarolniczej należy zatem zaliczyć:

Bariera wiedzy - rolnikom brakuje wiedzy i pomysłów na to co mogliby robić poza rolnictwem,

Bariera geograficzna - większość działalności pozarolniczej wiąże się z koniecznością przejazdów. Na wsi jest cały czas problem z komunikacją autobusową (częstotliwość i koszty).

Rekomendacje:

- Rolników należy szkolić od najmłodszych lat i przez młodych;
- Znaleźć dla każdej z wiosek dominujący rodzaj działalności (np. produkcję wyrobów z wikliny).

W tej części sesji moderatorzy zadawali także pytania o idealną pracę dla rolników i osób odchodzących z rolnictwa. Najważniejsze cechy takiej pracy to bliskość domu (praca w domu, chałupnictwo), regularne godziny pracy (7-15), praca najwyżej na dwie zmiany, umowa na stałe oraz ubezpieczenie. Jako ważny element dobrej pracy wymieniano także zarobki.

Szkolenia

W ramach modułu „szkolenia” pytano o następujące kwestie: rozpowszechnienie informacji o szkoleniach dla rolników, kanały komunikacji i dostępu do informacji o szkoleniach, cechach i zrealizowanych celach szkoleń dla rolników (ich funkcji praktycznej i motywacyjnej); kierunki szkoleń oraz sposoby zachęty do korzystania ze szkoleń.

Uczestnicy stwierdzili, że ilość szkoleń dla rolników jest wystarczająca, a nawet niekiedy nadmierna, zaś oferta bardzo bogata. Problem w korzystaniu ze szkoleń uczestnicy widzieli w systemach rekrutacyjnych określających wygórowane i nierealistyczne kryteria naboru (ich zdaniem odbiorców niektórych szkoleń jest na wsi bardzo mało). Zdecydowanie twierdzą, że informacje o szkoleniach można znaleźć każdy, jeśli tylko zechce ich poszukać: w urzędach gminy, u sołtysów, w ODR-ach (Ośrodkach Doradztwa Rolniczego, obecnie Powiatowe Zespoły Doradców) i innych licznych miejscach.

Jeśli chodzi o **zachęty do korzystania z szkoleń** dla rolników, uczestnicy zaproponowali całą gamę rozmaitych działań. Oto niektóre z nich:

- oferowanie tzw. „dodatku szkoleniowego”, czyli niewielkich kwot pieniędzy za udział w szkoleniu (np. 100 zł);
- organizowanie szkoleń na miejscu, czyli blisko miejsca zamieszkania uczestników szkolenia;
- dogodne terminy, np. sobota-niedziela;
- uzbrojenie szkolenia w praktyczny charakter, umożliwiający kontakt z lokalnymi pracodawcami, może to być szkolenie połączone z praktyką w przedsiębiorstwie, przedstawieniem ofert pracy, np. w formie giełdy pracy;
- dołączenie do szkoleń informacji pogłębiających wiedzę z zakresu historii regionalnej, szkolenia z wiedzy o krajobrazie, zasobach naturalnych i walorach turystycznych miejscowości i regionu, uzupełnienie szkoleń o segment świadomości ekologicznej;
- organizowanie szkoleń z udziałem liderów lokalnych, ukazujących możliwości działania na scenie lokalnej, tak gospodarczej jak i społecznej, pokazujących przykłady dobrych i skutecznych praktyk działania.
- tworzenie oferty szkoleniowej w oparciu o zapotrzebowanie lokalnych pracodawców i zakłady pracy (kurs powinien łączyć się z gwarancją podjęcia pracy).

W wyniku dyskusji zaproponowano następujące kierunki szkoleń :

- prowadzenie „małej księgowości” ,
- kurs dla drobnych przedsiębiorców,
- kursy prowadzenia gospodarstwa agroturystycznego,
- kursy prowadzenia punktów malej gastronomii ,
- kurs przewodnika turystycznego,
- kurs przewodnika ekologicznego,
- szkolenia z zasad savoir-vivre 'u,
- szkolenia z zasad sztuki wystroju i dekoracji,
- szkolenia z programów pomocowych,

- szkolenia informatyczne i językowe.

Na zakończenie badani otrzymali wynagrodzenie za udział w badaniu, kierownicy otrzymali zwrot kosztów podróży. Na uwagę zasługuje fakt, że uczestnicy przynieśli ze sobą materiały informacyjne i reklamowe z terenów gmin i miejscowości, w których działają. Niektórzy przynieśli również pokazowo niektóre wyroby artystyczne, produkowane bądź przez nich bądź innych lokalnych artystów (np. damskie kierpce i męskie kozaki z cielęcej skóry, rękawice rzeźnicze ze stali koronkowej, wyroby szklane ręcznie malowane itp.). Na zakończenie spotkania uczestnicy wymienili adresy.

TOP LINES – główne wyniki

Liderzy stanowią elitę mieszkańców wsi, są żywymi przykładami udanej przedsiębiorczości na terenach wiejskich.

Z rozmów z liderami wynika, że spora część mieszkańców wsi charakteryzuje się postawami bierności i roszczeniowości.

Ich wypowiedzi sugerują, iż zmiana postaw i zachowań pozostałych mieszkańców wsi musi odbywać się na zasadzie dawania przykładów, pomysłów i skutecznych sposobów ich realizacji.

Propozycje szkoleń podane przez liderów wykraczają poza standardową ofertę szkoleniową, określają także różne warianty kanałów dotarcia do rolników z informacją o szkoleniach.

ZAŁĄCZNIK NR 1 – SCENARIUSZ

Cele: testowanie pytań do kolejnych wywiadów; wydobycie doświadczeń i opinii osób kierujących życiem na wsi; ustalenie najważniejszych kwestii dotyczących barier odchodzenia od rolnictwa.

TOPIC GUIDE

Lp.	Etap	Uwagi i notatki
1.	Powitanie , przedstawienie uczestników i założeń spotkania /10 min/.	
2.	Rozgrzewka: życie na wsi /10 min/ - <i>Chcielibyśmy dziś porozmawiać jak się ludziom żyje na wsi. Co zmieniło się w ostatnich latach na wsi? Co się zmieniło na lepsze, a co na gorsze?</i> - <i>Kto dziś mieszka na wsi? Jacy ludzie mieszkają? Czy bardzo się różnią? Czym?</i>	
3.	Opłacalność pracy w rolnictwie /15 min/ - <i>Czy przeciętny mieszkaniec wsi może utrzymać się wyłącznie z pracy w rolnictwie?</i> <i>Dlaczego tak i dlaczego nie?</i> - <i>Dla kogo podtrzymywanie produkcji rolnej jest opłacalne? (cechy osoby i np. areалу, rodzaju produkcji itp.)</i> - <i>W jakiej sytuacji optaca się rolnikom rezygnować z działalności rolniczej?</i> - <i>Co sprawia, że rolnicy podtrzymują produkcję rolną nawet wtedy, gdy jest ona dla nich mało opłacalna lub nawet nieopłacalna?</i> - <i>Jaka ilość ziemi jest nieopłacalna?</i>	
4.	Odchodzenie od rolnictwa: /20 min/ - <i>Co robią rolnicy, którzy odkrywają, że ich gospodarstwo jest niewydolne dochodowo, że nie można z niego utrzymać rodziny?</i>	

OSOBY ODCHODZĄCE Z ROLNICTWA – BADANIA ILOŚCIOWE I JAKOŚCIOWE 8

Działanie 2.1 Rozwój umiejętności powiązany z potrzebami regionalnego rynku pracy i możliwości kształcenia ustawicznego w regionie

	<p>- Co doradziliby Państwo rolnikowi, który zorientował się, że działalność rolnicza jest dla niego nieopłacalna?/wypisać na tablicy wszystkie podane rozwiązania i dopytać o każde z nich: <i>dlaczego to by się opłacało? Dlaczego to rozwiązanie jest lepsze niż pozostałe?</i></p> <p>- Czy jest jakaś pomoc dla takich osób?</p> <p>- Czy znają Państwo kogoś, kto zrezygnował z działalności rolniczej (całkowicie lub częściowo) i odniósł sukces?</p>	
5	<p>Bariera odchodzenia od rolnictwa: dociskamy, staramy się wejść na doświadczenia osobiste./25 min/</p> <p>- <i>Chciałabym się teraz wspólnie z Państwem zastanowić Co może być uciążliwe dla mieszkańca wsi, który postanowił zarzucić działalność rolniczą i przestawić się na działalność pozarolniczą?</i></p> <p>- <i>Czy to jest zmiana życiowa, czy raczej kombinowanie ekonomiczne?</i></p> <p>-<i>Wiadomo z badań, że tylko 17% mieszkańców wsi posiadających gospodarstwo rolne pracuje poza rolnictwem, a 40% pracowało, ale już czy mieszkaniac wsi może dziś utrzymywać się wyłącznie z rolnictwa pracuje. Co powiedzą Państwo na takie wyniki ?</i></p> <p>- <i>Dlaczego praca poza rolnictwem jest tak dla niektórych rolników nieatrakcyjna?</i></p> <p>- <i>Z naszych badań wynika, że najchętniej porzuciliby pracę w rolnictwie osoby, które posiadają od 5-20 ha ziemi. Chcielibyśmy porozmawiać z państwem na temat tych wyników. Czy waszym zdaniem to jest dobre rozwiązanie dla osób, które mają taką ilość ziemi? / zamiennie:</i></p> <p>- <i>Czy mają jakieś pomysły, co z tą ziemią zrobić: sprzedać, wydzierżawić, łączyć w większe gospodarstwa – grupy kapitałowe, czy jeszcze coś innego?</i></p> <p>- <i>Jaki rodzaj pracy poza rolnictwem skusiłby każdego z państwa do rezygnacji z działalności rolniczej? Gdzie i jak, albo też za ile chcielibyście pracować, przypominam, że ma być to praca poza rolnictwem? (uczestnicy wymieniają hipotetyczne warunki, jakie musiałyby spełniać praca, dla której porzuciliby pracę w rolnictwie).</i></p> <p>- <i>Jak ma wyglądać idealna praca dla kogoś kto zarzucił działalność rolniczą?</i></p> <p>- <i>Rynek pracy dla rolników w kategoriach optymizm-pesymizm</i></p> <p>- <i>Co by było lepsze dla rolnika odchodzącego z rolnictwa móc dokupić ziemię czy całość sprzedać?</i></p>	
6	<p>Szkolenia /20 min/</p>	

OSOBY ODCHODZĄCE Z ROLNICTWA – BADANIA ILOŚCIOWE I JAKOŚCIOWE 9

Działanie 2.1 Rozwój umiejętności powiązany z potrzebami regionalnego rynku pracy i możliwości kształcenia ustawicznego w regionie

<p><i>- Czy słyszeliście Państwo kiedykolwiek o szkoleniach dla osób, które chcą odejść z rolnictwa?</i></p> <p><i>- Jak się o nich dowiedzieli?</i></p> <p><i>- Czy znają kogoś, kto przeszedł takie szkolenie? Czy jest zadowolony? Czy to szkolenie zmotywowało go do odejścia z rolnictwa? Czy dostarczyło wiedzy pozwalającej na sprawne przekwalifikowanie?</i></p> <p><i>- Czy ogólnie rzecz biorąc Państwa zdaniem – rolnicy chcą się kształcić, szkolić czy raczej nie?</i></p> <p><i>- Czy gdyby znaleźli się Państwo w sytuacji, że działalność rolnicza okazała by się nieopłacalna, to wybralibyście się na takie szkolenie?</i></p> <p><i>- Jakie kierunki takich szkoleń powinny ustalać firmy szkoleniowe, w jakim zakresie kształcić? / moderator wypisuje na tablicy/</i></p> <p><i>- Jak rolników zachęcić do szkoleń, jakie korzyści im przedstawiać, co proponować, by skusili się na szkolenia?</i></p>	
---	--